

Vajdahunyad története

Vajdahunyad (románul Hunedoara, németül Eisenmarkt vagy Hunnedeng) megyei jogú város (municípium) Romániában, Erdélyben, Hunyad megyében.

Az 1920-as évek óta hozzátartozik Bujtur és Zalasd település. Dévától 20 km-re délre, a Zalasd Csernába folyásánál, 220–270 méteres tengerszint feletti magasságban fekszik.

Nevének alaptagja vsz. egy -d képzős személynévből származik, előtagja pedig arra utal, hogy az erdélyi vajda birtoka volt. A román név a Hunyadvára alak átvétele, amelyben az ómagyar β (bilabiális zöngés spiráns) vokalizálódott. Az Eisenmarkt név ('vaspiac') vasgyártására utal. Ez Binder Pál szerint mesterséges névalkotás a forrásokban előforduló Hunnedeng helyett.

Történeti névalakjai: Hungnod (1265), Huniad (1278), Hwnyadwar (1409), Vayda Hunyadi(1575).

Árpád-kori, Hunyad vármegyének nevet adó földvára a mai vártól délre emelkedő Szent Péter- (Sânpetru-) hegyen állt. A település 1307-ben főesperesi székhely volt. 1409. október 18-án kelt oklevelében Luxemburgi Zsigmond Vajk (Woyk) kenéznek, Hunyadi János apjának adományozta a birtokot, amelyről később a család a nevét is vette. A család ezután építette a mai vár elődjét, birtokközpontul. Hunyadi János kormányzósága alatt a várban élt felesége, Szilágyi Erzsébet. Ez idő tájt átépítették és kibővítették az építményt. A település mezővárosi kiváltságokat kapott és 1448-ban ferences szerzetesek telepedtek le benne. 1453 után az uradalmat Szilágyi Erzsébet örökölte. 1457-ben Hunyadi Mátyás adott engedélyt ortodox vallású jobbágyainak, hogy a városban kőtemplomot építsenek. 1482-ben a várat hatalmas uradalmával együtt Corvin János kapta meg, aki 1494-ben Kinizsi Pálnak zálogosította el. A 15. században már vasat és aranyat bányásztak.

1514–1518-ban 184 házból állt, tehát tekintélyes méretű település volt. Ekkoriban többször is az uradalom birtokosa nevezte ki ortodox papját esperessé. 1528-ban 124 ház tűzvészben leégett. 1534-ben Czibak Imre ostromolta. 1536-ban Szapolyai János enyingi Török Bálintnak adományozta. 1557-ben Török János a várudvaron fejeztette le hűtlen feleségét, Kendi Annát. 1601-ben Vitéz Mihály eredménytelenül ostromolta. 1618-ban került az iktári Bethlen család tulajdonába. Bethlen Gábor átalakította és külső védművekkel erősítette meg a várat, majd az uradalommal együtt unokaöccsének, Bethlen Istvánnak adományozta. Annak 1632-es halála után rövid ideig felesége, Széchy Mária lakta. 1648-ban Zólyomi Dávidné Bethlen Katalin szerezte meg.

Bethlen Gábor 1619-ben megerősítette a szűcsök céhének alapszabályát, 1627-ben létrejött a szabók, 1635-ben a bőrösök és csizmadiák, 1676-ban a takácsok céhe. 1634-ben alapították román nyelvű református egyházát. 1687-ben és 1699-ben két prédikátoruk is volt. 1659–1660-ban, Karánsebes eleste után román és szerb menekültek telepedtek le a városban. 1671-

ben Thököly Imrée lett az uradalom, aki többször időzött is itt. 1685-ben Apafielkobozta Thökölytől. A település ekkor 184 házból állt és három malma őrölt.

1710-ben kapták vissza a ferencesek a Rákosdra vezető út mellett állt rendházukat, amely 1725-ben szerzett ismét kolostori rangot. 1720-ban három pap lakta. 1721-ben 36 taksás nemes, 28 polgár és 8 zsellér mellett sok vármegyei nemes család is házat birtokolt a városban. A lakosság nagyobbik része ekkor román nyelvű volt. 1731-ben évi négy országos vásárt tartottak benne: nagyböjt negyedik vasárnapján, áldozócsütörtökön, Péter-Pálkor és Szent Mártonkor.

A tőle északra, a Cserna mellett fekvő Csernabányán 1667-ben már működött egy vasmű, amely 1699-ben 490 mázsa nyersvasat és 66 mázsa ekevasat állított elő. 1714-től Georg Steinhilbert bérelte, aki ugyanazon évben egy második, 1727-ben egy harmadik vasművet is építtetett. 1743-tól közvetlenül a kincstár kezelte.

1724-ben Apafi Katáról az uradalom a fiskusra szállt. A modern vasgyártás kezdetei a 18. század közepére tehetőek, amikor közelében megépült a toplicai olvasztó. A várat utoljára 1784-ben használták katonai célra, amikor a vármegyei nemesség nagy része itt talált védelmet a Horea-felkelés elől. A városka regionális jelentőségű kézművesközpont és Hunyad vármegye egyik kerületének székhelye volt. Az 1760-ban fölállított határőrvidék területére esett ugyan, de lakói nem katonáskodtak. Az 1786-ban 1873 lakosának 55%-a zsellér, 17%-a polgár, 9%-a nemes, 8%-a jobbágy, 2%-a tisztviselő volt és 15 pap lakott benne. 1803-ban 14 német család költözött ide a badeni Hausensteinből. Lakosságának felekezeti megoszlása 1830-ban: kb. 700 ortodox és görög katolikus, 200 református és 100 római katolikus. 1831-ben Kazinczy Ferenc „falu-forma mezőváros”-nak nevezte. 1832-től működött benne gyógyszertár. Egy 1842-es forrás szerint lakói csergét készítettek. 1848-ban Constantin Papfalvi görög katolikus plébános, hunyadvidéki esperest választotta képviselőjének a pesti országgyűlésbe.

1782-től a Nebojsza-torony háta mögött, a Szent Péter-hegy aljában, a Bănie (< bánya) néven ismert helyen kohókból és három hámból álló vasmanufaktúra működött. 1869-ben kapaverővé alakították át és az 1880-as években számolták fel végleg. 1837 és 1840 közt Debreczeni Márton szervezte újjá vidékén a vasgyártást. A század második felében maga Vajdahunyd is vaskohászati központtá fejlődött. 1882-ben két drótkötélpályát létesítettek Govasdia és Vajdahunyd között és 1884-ben befejezték a Vajdahunyd–Piski vasútvonal építését. Ugyanekkor megépült az első nagyolvasztó, amelyet 1903-ig további négy követett – ezek közül az 1895-ös negyedik húsz méteres magasságával a legnagyobb volt az akkori Magyarországon.

1937 és 1940 között 8500 m²-en felépítették a Siemens–Martin-acélművet. A második világháború után Románia egyik legnagyobb vas- és acélkohászati központja lett. 1980 és 1985 között a kohászat több mint húszezer főt foglalkoztatott.

1892-ben 19 bukovinai székely családot telepítettek le a várostól északra, a vasút mellett létesített Csángótelepen, az 1940-es évek végén pedig a polgárháború kb. 650 görög menekültje talált új otthonra a városban. A bukovinaiak házai salakból épültek. A számukra

kijelölt földek gyenge minőségűek voltak, így sokan közülük fuvarozásból próbáltak megélni. Az 1950-es évek végén, a mezőgazdaság kollektivizálása idején ezrével érkeztek új beköltözők Moldvából és Havasalföldről. 1947 és 1949 között a város déli peremén egy földszintes munkásházakból álló kis kertvárosi negyedek hoztak létre. A régi várostól északkeletre tervezett, annak területét sokszorosan meghaladó munkásváros építése 1950-ben kezdődött, de az építkezés az 1950-es évekbenvontatottan haladt, és a munkások többsége a tervezett városrész területén ideiglenes barakkokban, viskókban lakott. A művelődési ház környékén álló szocialista realista lakóépületek 1959-ben készültek el. Ugyanekkor kezdtek meg a George Enescu utcától északra az új, díszítetlen tömbházak építését. 1959–1961-ben felépült az 1., 1962–1966-ban a 2., 3. és 4. számú mikrorajon. 1960 és 1966 között évente átlagosan ezer új lakást adtak át.

Futballcsapata, a Corvinul Hunedoara az 1980-as években a román élvonalba tartozott és az 1981–82-es idényben harmadik helyet szerzett a román bajnokságban.

A kohászati művek az 1990-es években több lépcsőben elbocsátotta munkásait és a korábbi töredékére csökkentette a termelését. 2003 óta a gyár területének északi részét ipari parkként próbálják hasznosítani. A művek most az ArcelorMittal céghez tartoznak és kb. 510 000t acélt gyártanak évente.

A városban működik a Temesvári Műszaki Egyetem Mérnökképző Kara.

Testvérvárosai

- Argenteuil, Franciaország
- Derince, Törökország
- Szombathely, Magyarország
- Zenica, Bosznia-Hercegovina

Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Vajdahunyad>